

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Всеукраїнська наукова студентська конференція
«Міжнародне право в період
турбулентності міжнародних відносин»

25 жовтня 2024

м. Одеса

Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» Олега ТОДОЩАКА
(наказ № 3178-44 від 08.10.2024 р.)

Відповідальний редактор

Аракелян Мінас Рамзесович – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України.

Укладачі:

Бехруз Хашаматула Набійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права.

Бугаєць Альона Сергіївна – асистент кафедри міжнародного та європейського права.

Гриб Анна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Дронов Владислав Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Форманюк Вікторія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Слісаренко Анастасія Олександрівна – здобувачка вищої освіти 4 курсу факультету судового та міжнародного права.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин» : студентська науково-практична конференція, 25 жовтня 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 489 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

1. Сизонюк В.Є., Прихненко М. Проблематика питання дотримання прав жінок в державах арабського світу. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. В. Стуса. 2021. С. 76-80. URL : <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9951>

2. Жінка очима пророка: аналіз Корану та хадисів. Феміністична Майстерня Львів. URL : <https://femwork.org/blog/zhinka-ochima-proroka-analiz-koranu-ta-hadisiv/>

3. О. Б. Петінова, В. Р. Світлицька. Іслам: філософія жінки (стереотипи, міфи, реальність). «Перспективи». Соціально-політичний журнал. 2022. С. 102-109. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2022_4_17

4. Мирончук А. Захист прав жінок в арабському світі та міжнародні стандарти : дипломна робота. Київ, 2022. 67 с. URL : <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55423/1/Диплом%20Мирончук%20А.С..pdf>.

5. Гендерні питання в секторі безпеки : посібник. Женева : DCAF/ОБСЄ (БДПІЛ). URL : https://dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_GS-AnnexEN-V5_UKR_WEB_version.pdf

Ключові слова: арабські країни, іслам, мусульманство, захист прав жінок, Коран, міжнародна спільнота, релігія.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Бехруз Хаширатулла Набієвич.

Курманська Аріна Вадимівна

здобувачка вищої освіти 3-го курсу

факультету судового та міжнародного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ

Захист прав людини є фундаментальним принципом сучасного суспільства, що потребує особливої уваги в реаліях сьогодення. Не є винятком мусульманські країни, де релігійні норми тісно пов'язані з правовою системою. На сьогодні близько мільярда людей у світі є послідовниками ісламу. Чимало країн-члени ООН є мусульманськими державами. Швидкі темпи зростання мусульманської громади помітні й в Європі, зокрема у таких країнах як Франція, Німеччина, Велика Британія тощо. Тому не дивно, що мусульманське право все частіше викликає інтерес з боку як вітчизняних, так і закордонних вчених, більшість з яких стверджують, що попри існування певних зрушень у бік демократичних цінностей у мусульманських країнах, основні принципи шаріату багато в чому не відповідають універсальним міжнародним стандартам прав людини. Ось чому важливо провести теоретичне дослідження системи захисту прав людини в мусульманських країнах, щоб зрозуміти, як вона може розвиватися відповідно до глобальних тенденцій.

Виходячи з цього, теоретичне дослідження системи захисту прав людини в мусульманських країнах є не лише важливим, а й надзвичайно актуальним питанням, аналізом якого займалися А. Давтян «До питання статусу сучасної жінки в ісламі», І. О. Каширіна «Фемінізм в ісламі: перспективи», Ю. Е. Мамедов «Концепція прав дитини в ісламській правовій системі», О. Марченко «Права людини у вимірах західної і східної цивілізацій», А. О. Гавловська «Вплив традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок: історія та сучасність» та багато інших.

Основними джерелами мусульманського права, зокрема і в питаннях, що стосуються прав людини, є Коран і Сунна, що формують основу ісламського шаріату, а також норми, встановлені за допомогою метода іджтихаду. До того ж є спеціальне вчення – фікх, що займається дослідженням постулатів, які регулюють правила поведінки мусульман. Джерелами фікху, крім Корану та Сунни, є такі правові методи: аналогія (іджма) та історична згода суспільства (кияс). Серед ключових документів, що стосуються прав людини в рамках мусульманської

правової доктрини, варто відзначити Загальну ісламську декларацію прав людини 1981 року, Каїрську декларацію прав людини в ісламі, прийняту в 1990 році, а також Арабську хартію прав людини, ухвалену в 1994 році. На основі вказаних актів, мусульманська концепція прав людини має особливий підхід до індивідуальних прав, де особиста свобода часто підкоряється колективним інтересам умми (сукупності всіх мусульман як релігійної спільноти). З цього, одним з проблемних питань, що викликає наукові дискусії, є співвідношення прав особи та колективу в мусульманському суспільстві. Як зазначає О. Марченко: «Права людини даровані їй Аллахом, а отже, права умми розцінюються як такі, що є вищими та більш значущими, ніж права індивіда» [4]. Наведена цитата підкреслює превалювання умми над правами індивіда, а також вказує на відповідальність особи перед релігійною спільнотою, що створює неоднозначне сприйняття таких підходів з позиції західної правової системи. Ось чому важливо розуміти, що мусульманська модель бачення прав людини, яка представляє складний баланс між релігійними обов'язками та індивідуальними правами, створює певні прогалини у міжнародних стандартах прав людини, особливо щодо універсальності їх застосування.

Мусульманська правова система заснована на врахуванні релігійних, моральних і культурних норм, казуїстичному підході до окремих випадків, а також відмінностях у правах залежно від соціального статусу, статі, та релігійної приналежності. Зосереджуючись на останньому, характерною рисою ісламу є обмеження свободи віросповідання. З цього приводу О. Марченко влучно підкреслює: «У Загальній ісламській декларації, що включила до тексту право на свободу віросповідання, є заборона на вихід з умми (тобто фактично заборона на зміну ісламу на іншу релігію). У проєкті ісламської Конституції 1979 р. йдеться про забезпечення природних основних прав на релігійні та інтелектуальні переконання у межах ісламського закону (шаріату). Каїрська декларація 1990 року взагалі уникає питання про релігійну свободу. В Арабській Хартії 1994 року взагалі не згадується про свободу вибору віри» [4]. Названі акти хоча й визнають певні права на релігійні переконання, але накладають суттєві обмеження на

свободу віросповідання, особливо щодо виходу з ісламу, що підтверджує тезу про відмінності між мусульманськими та міжнародними стандартами прав людини. Важливо зазначити, що такі обмеження не лише відображають релігійний складник мусульманської правової системи, а й створюють прогалини у міжнародному розумінні релігійної свободи.

Щодо питання прав жінок в мусульманських країнах, то в нормах шариату прослідковується різне правове положення чоловіків та жінок, що проявляється у питаннях освіти, праці, шлюбу, розлучення, правового статусу та вимог до одягу, відображаючи гендерну нерівність. До того ж одним з прикладів впливу релігії на становище жінок в мусульманському суспільстві є «вбивства честі» в Пакистані [1].

Проте останнім часом в мусульманському праві набирає обертів тенденція демократизації положення жінок – І. О. Каширіна стосовно цього питання пише: «Ісламські феміністки борються за те, щоб скасувати примусове носіння жінками хіджабу, молитися в одному приміщенні із чоловіком, а не в спеціально відведеному для цього місці, бути захищеними законом за сексуальне домагання на вулиці, на роботі, працювати в установах, які вони обрали, а не в яких їм дозволяє чоловік, голосувати на виборах, прагнути розвитку у політичній сфері, навіть займати політичні пости нарівні із чоловіками. Найяскравішим прикладом результативності так названого ісламського фемінізму, або як його прозвали «мирний гендерний джихад», є обрання першої жінки-мусульманки до Конгресу США» [2, с. 298] А. Давтян виділяє наступне: «Ставлення ісламу до жінок канонізовано у його ідейних джерелах – Корані, Суні, тафсирі (тлумачення айятів Корану) і теологічній літературі. В ісламі жінкам гарантуються чотири фундаментальних права: право в області норм, пов'язаних з відправленням вимог релігії, право на придбання, право на нерухомість і право на гарантію особистої гідності» [1]. Вищезгадані цитати вказують, що попри те, що в мусульманських країнах все ще існують гендерні нерівності, однак є і позитивні зрушення у напрямку покращення прав жінок. До того ж згадка про ісламських феміністок та їхню боротьбу за рівні права також є доказом того, що мусульманське суспільство

поступово змінюється і жінки починають брати активну участь у політичному та суспільному житті, що є важливим кроком на шляху до рівноправ'я та відновлення соціальної справедливості. Таким чином, сучасні мусульманські жінки – це не звичайні хатні домогосподарки, адже вони прагнуть до самореалізації, поєднуючи духовність та традиційні цінності з власними потребами, беруть участь у суспільних та політичних процесах, досягають успіхів в науці, бізнесі, мистецтві тощо, залишаючи при цьому помітний слід в історії.

Проблема захисту прав дітей у мусульманському праві часто розглядається через призму того, що мусульманська правова система нібито не здатна гарантувати їх належний захист. Однак науковці вказують на глибоке коріння забезпечення цих прав у релігійних і правових системах ісламу. Як стверджує Мамедов: «Сьогодні існує стереотип, що ісламське право суперечить захисту прав дітей. Проте права дітей в ісламському праві є важливою темою, яка охоплює всі аспекти їхнього життя. Ісламське право передбачає як примусові санкції, так і релігійні та соціальні заходи для забезпечення добробуту дітей, а також захищає ненароджену дитину з моменту зачаття» [3]. Це свідчить про те, що мусульманське право не тільки захищає права дітей, але й передбачає соціальні та релігійні механізми для забезпечення їх добробуту. Тому реальність мусульманського права істотно відрізняється від стереотипів, що вимагає перегляду підходів до його оцінки для сучасного світу.

Отже, аналіз мусульманської правової системи показує, що мусульманське законодавство має свої особливості у гарантуванні прав людини, які базуються на релігійних та культурних цінностях. Ці норми не завжди збігаються з міжнародними стандартами прав людини. Особливий інтерес викликають такі питання як обмеження релігійної свободи, гендерна нерівність, співвідношення індивідуальних та колективних прав і т.д. Однак в мусульманських країнах спостерігаються й позитивні зрушення, зокрема у сфері захисту прав жінок та дітей, що свідчить про поступову демократизацію та адаптацію до сучасних вимог. Для поліпшення теорії та практики захисту прав людини в цих країнах важливо проводити порівняльні дослідження між мусульманською та

міжнародною правовими системами. Це допоможе знайти шляхи узгодження національних правових норм зі світовими стандартами прав людини, особливо в галузях гендерної рівності та релігійної свободи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гавловська А. О. Вплив традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок: історія та сучасність. *Професійно-прикладні дидактики*. Кам'янець-Подільський, 2024. № 1. С. 61-65.
2. Давтян А. До питання статусу сучасної жінки в ісламі. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (ДДУВС, 10-11.06.2021). Дніпро, 2021. С. 291-293.
3. Каширіна І. О. Фемінізм в ісламі: перспективи. *Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні: сучасні досягнення та перспективи* : Матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (ДДУВС, 10-11.06.2021), Дніпро, 2021. С. 298-299.
4. Мамедов Ю. Е. Концепція прав дитини в ісламській правовій системі. *Актуальні проблеми політики*: зб. наук. пр., м. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 67. С. 168-173.
5. Марченко О. Права людини у вимірах західної і східної цивілізацій. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. (4). Дніпро, 2024. С. 19-27.

Ключові слова: захист прав людини, мусульманські країни, ісламське право, шаріат, права жінок в ісламі, релігія, права дитини.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Федорова Тетяна Сергіївна.

ЩОДО БІОПРАТСТВА В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ, ЗАХИСТ БІОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ КОРИННИХ НАРОДІВ.....	114
Кілярська Діана Вікторівна	
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК В АРАБСЬКОМУ СВІТІ.....	119
Курманська Аріна Вадимівна	
ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В МУСУЛЬМАНСЬКИХ КРАЇНАХ.....	123
Мазур Анна Андріївна	
ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ РАДИ ЄВРОПИ.....	129
Мельник Олександрівна Олександрівна	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ УМОВАХ.....	131
Окопна Владислава Сергіївна	
МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	136
Півченко Дарія Анатоліївна та Бондаренко Владислав Мар'янович	
РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ МІГРАЦІЄЮ, ПАНДЕМІЄЮ ТА ВІЙНОЮ.....	140
Рудецька Поліна Андріївна	
ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО ТА ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ: ЗАХИСТ ПОТЕРПІЛИХ ОСІБ.....	143
Скакун Вікторія Олександрівна	
ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФРАНЦУЗЬКОГО ЧАСОПИСУ LE NOUVEL OBSERVATEUR).....	146
Сорока Тетяна Олександрівна	
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЛЕГІТИМНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	150
Тимошенко Софія Володимирівна	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН.....	152
Федченко Аліна Юріївна	
ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	157
Шаркова Діана Дмитрівна	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З ДИСКРИМІНАЦІЄЮ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	162